

ОЛЕКСАНДР СВЕРТНЄВ
(Полтава)

САМОСТІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО СПОРТИВНО- ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено проблему використання форм самостійного навчання при підготовці учителів фізичної культури. Розкрито практичне значення технології самостійної роботи на заняттях зі шкільного футболу для студентів факультетів фізичного виховання.

Ключові слова: *вчитель, професійність, технологія, інтерактивне навчання, самостійна робота, шкільний футбол.*

Самостійна робота в концепції альтернативної традиційній педагогічної технології є одним із методів формування висококваліфікованого вчителя фізичної культури. Вона висуває такі вимоги та задачі перед студентами, вирішувати які необхідно в умовах ефективної пізнавальної активності. Самостійна робота проводиться під час навчальних занять, при підготовці до них, понад обов'язкову академічну роботу або за спеціальним індивідуальним планом із урахуванням особистих інтересів і здібностей студентів.

Питання професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури піднімалися такими сучасними педагогами, як О. Абдулліна, А. Адєєнко, Б. Ашмарин, В. Платонов, Б. Шиян та ін. Різні проблеми змісту й організації підготовки вчителів фізичного виховання розглядали вчені С. Балбенко, Л. Волков, В. Лях, А. Цьось та ін.

Альтернативна традиційній технологія навчання, де особистість студента є головним ціннісним орієнтиром, має бути гнучкою і динамічною, забезпечувати режим найкращої реалізації його індивідуальних інтересів, можливостей і здібностей [3].

Урок фізичної культури з елементами футболу в школі – це єдина програма з видів спорту, прийнята на державному рівні в Україні (в якій провідне місце належить масовому футболу), що забезпечує процес інтенсивного накопичення інформації, пошук методологічно обґрунтованих рішень [4]. У зв'язку з цим, метою роботи є визначення ролі самостійної роботи студентів у системі підготовки вчителя фізичної культури.

Самостійна робота студентів над курсами „Теорія та методика викладання футболу”, „СПВ з шкільної програми (футбол)”, „Основи управління футболом”, „Професійний футбол”, „Організація навчально-тренувального процесу у футболі” є однією з форм навчальної діяльності на факультеті фізичного виховання. На сучасному етапі роль самостійної роботи в навчальному процесі дедалі зростає у зв'язку з переходом до кредитно-модульної системи навчання, що веде до зниження навантаження студентів обов'язковими аудиторними заняттями. Крім того, частина студентів, особливо на старших курсах, з різних причин навчається за індивідуальним графіком. У зв'язку з цим усе частіше різними вищими навчальними закладами запроваджуються екстернат, дистанційна форма навчання, які є різновидами самостійної роботи студентів.

Дані обставини потребують чіткого усвідомлення цілей і завдань самостійного навчання при підготовці майбутніх учителів, його змісту, розробки оптимальних форм контролю.

Мета самостійної роботи студентів – розвиток індивідуальної навчально-пізнавальної діяльності, в ході якої формується творче мислення, навички самоосвіти. Уміння та навички грамотно працювати з основними джерелами інформації, зокрема книгами, бібліографічними системами, автоматизованими інформаційно-пошуковими засобами, телебаченням, періодичною літературою (уміння орієнтуватися у великих обсягах інформації, вибрати головне, зафіксувати його тощо); ставити й виконувати завдання самоосвіти, планувати свою роботу, вміло розподіляючи зусилля та час на різноманітні обов'язки, створювати сприятливі умови для самодіяльності, здійснювати самоконтроль, самоаналіз результатів і характеру самодіяльності тощо.

Самостійна діяльність майбутніх фахівців – це засіб підвищення якості їх підготовки за допомогою кращого засвоєння певної суми знань і формування вміння самостійно поповнювати ці знання. Її можна класифікувати за такими ознаками: 1) видами діяльності для набуття знань; 2) ступенем самостійності студента; 3) місцем у навчальному процесі; 4) обов'язковістю самостійності; 5) проявом у формах навчання. Майже без перебільшення можна стверджувати, що навчання – це самоосвіта, яка ґрунтується на самостійній роботі студентів. Уся педагогічна і методична майстерність полягає у створенні оптимальних умов для такої роботи. Викладач зобов'язаний зробити все, щоб розвинути здібності студента.

При ефективній організації самостійної роботи серед студентства вирішуються наступні завдання: міцне засвоєння основ фахових знань, потреба до подальшого їх розширення і поглиблення; розвиток самостійного творчого мислення; можливість самореалізації і самоствердження; виховання самодисципліни і самоорганізації, формування особистості; використання вироблених навичок у процесі практичної фахової діяльності та повсякденному житті.

Необхідно розрізняти види самостійної роботи студентів під час аудиторних занять (активізація уваги) та у позааудиторний час. Загальний напрямком самостійному засвоєнню знань студентів задає лекція. Вона — ключовий вид навчального процесу, найважливіший засіб організації всього ходу вивчення навчальних дисциплін. Не менше, ніж теоретичний зміст лекцій, важлива їх практична спрямованість. У лекції викладач знайомить студентів з ефективними прийомами самостійної роботи, яка повинна передувати сприйманню матеріалу (підготовка до лекції) і слідувати за нею (обробка записів). Та й саму лекцію потрібно розглядати як самостійну роботу, адже студент сам засвоює навчальний матеріал, хоча і під керівництвом викладача. Істотний резерв підвищення активності студентів на лекціях – правильні та міцні навички слухання, записування, уважності і спостережливості. Викладачі багато чого роблять для активізації лекційного курсу. Але навчальний процес двосторонній, він залежить не тільки і навіть не стільки від викладача, скільки від самого студента. Пізнавальний інтерес до лекційного матеріалу формують як його зміст, новизна, цікаве викладання, так і ступінь самостійності студента в засвоєнні цього матеріалу.

Для активізації такої самостійності викладачами практикуються проблемні ситуації, експрес-контрольні роботи, інформації та ін. У проблемних ситуаціях окремі питання спеціально залишають нерозкритими або не цілком викладеними, що стимулює студентів на самостійне доосмислення. Експрес-контрольні роботи проводяться, як правило, раптово, зненацька: наприкінці лекції студенти отримують 2-3 запитання, на які дають письмову відповідь. П'ятихвилинні інформаційні повідомлення

проводяться студентами як на лекціях, так і на семінарських заняттях за матеріалами фізкультурно-педагогічної періодики.

Позааудиторна робота служить додатковим джерелом часу, що дозволяє більш цілеспрямовано й результативно вирішувати задачі професійного виховання студентів в умовах педвузу.

У змісті самостійної роботи студентів можна виділити такі основні структурні компоненти: пошук інформації, сприйняття інформації, засвоєння знань, застосування знань. Реалізація цих компонентів у цілому і кожного окремо можлива при ефективній співпраці викладача і студента, потребує розвитку навчально-інтелектуальних і навчально-організаційних умінь та навичок. Навчально-інтелектуальні вміння і навички передбачають здатність до мотивації своєї діяльності, зосередження, раціонального запам'ятовування, логічного осмислення, виділення в матеріалі головного, вирішення проблемних пізнавальних завдань, аналізу явищ, процесів.

В умовах інтенсивного зростання обсягу наукової інформації навчально-організаційні вміння та навички передбачають здатність раціонально планувати роботу, створювати сприятливі умови для навчально-пізнавальної діяльності (режим праці і відпочинку, гігієна робочого місця та ін.), користуватися інформаційними мережами, проводити бібліографічний пошук, працювати з літературою, довідниками.

Організація самостійної роботи студентів із названих вище дисциплін включає систему заходів планування й управління самостійною діяльністю студентів під час навчального процесу. Вважаємо за потрібне на перших заняттях познайомити студентів із тематичним планом усього курсу, а саме: які теми розглядаються на лекціях; які теми опрацьовуються на практичних заняттях; які питання виносяться на самостійну та індивідуальну роботу. Крім цього, необхідно схарактеризувати форми контролю за навчальним процесом (проведення семінарських занять, поточного та підсумкового тестування, заліку чи екзамену). Знання структури того чи іншого курсу дає можливість студентам завчасно готуватися до занять, раціонально використовувати свій навчальний час, розвивати самодисципліну тощо. Чітке визначення мети, задач, змісту і способів роботи, а також відповідний контроль стимулюють розвиток самостійної діяльності студентів і тим самим сприяють вихованню необхідних вольових якостей. Самостійність підвищує інтерес до справи: без неї студенти не в змозі глибоко опанувати свій предмет, а сама лише привабливість викладу матеріалу успіху не принесе.

Нами з кожної дисципліни розроблено перелік питань і завдань для самостійної роботи. Важливим є те, що ці питання для самостійної підготовки мають професійну спрямованість. Це стимулює відповідальне ставлення студента до виконання завдання. При організації такого виду діяльності ставляться завдання творчого, нестандартного характеру, що вимагає привнесення особистісного ставлення до вирішення запропонованих завдань. Практикується заохочення майбутніх учителів виступати ініціаторами підготовки того чи іншого цікавого для них питання в рамках тематики, що розглядається. Необхідно виділити дуже високу зацікавленість студентів проблемами розвитку дитячо-юнацького, масового футболу, професійної підготовки спеціалістів тощо. Результати самостійної роботи обов'язково обговорюються в ході практичних занять, що ставить за мету розвиток уміння студента обґрунтовувати і відстоювати свої позиції стосовно того чи іншого питання. Публічність захисту результатів самостійної роботи підвищує відповідальність студента щодо якості підготовки матеріалу.

Для стимулювання пізнавальної активності студентів, розвитку творчого мислення в переліку завдань для самостійної роботи пропонують, наприклад, розробку

схем проведення уроків фізичної культури з елементами футболу в школі з учнями різних класів, методики використання технічних засобів у процесі навчання та ін. Нами застосовано диференційований підхід у підготовці завдань для самостійної роботи студентів, адже вони мають різний рівень знань, умінь та навичок. Вважаємо, що виконання кожного завдання має стимулювати розумову активність майбутніх учителів. Тільки за цих умов самостійну роботу можна називати розвивальною.

У ході проведеного дослідження було з'ясовано, що певна частина студентів не володіє методикою виконання самостійної роботи. У таких випадках студенту пропонується комплекс алгоритмів, тобто логічних схем чіткої послідовності у постановці завдань дослідження та їх вирішення.

Майбутнього фахівця необхідно вчити працювати з літературою, інформаційними мережами, стисло і логічно викладати свої думки, робити аналіз і висновки. На кафедрі методики викладання спортивних дисциплін розроблено і систематично оновлюється методичний матеріал із кожної теми. Створена відеотека, складена картотека основної й додаткової літератури, якою користуються студенти, є графік консультацій, під час яких викладачі надають методичну допомогу студентам щодо роботи з літературою, відеоматеріалом при підготовці навчальних карток та схем, рефератів, курсових робіт тощо. Кафедра накопичує інформацію, отриману через Інтернет, яка стосується шкільного футболу і методик його викладання.

У процесі аудиторних занять відбувається самостійна робота, головним змістом якої є розуміння і засвоєння навчального матеріалу, тобто організована діяльність студента з включенням нових знань у систему тих, що вже існують в його уяві. Активізації мислення студентів під час лекцій сприяють створені викладачем проблемні ситуації, наведення прикладів із життя, цікавих фактів тощо.

Одним із шляхів підвищення якості самостійної роботи є організація систематичного контролю за нею. У сучасних умовах найактуальнішим, на наш погляд, є контроль знань за допомогою тестування. Нами використовуються чотири основні форми тестів: закрита (вибрати з наведених відповідей правильну); відкрита (доповнити відповідь); встановлення відповідності явищ; встановлення правильної послідовності дій, процесів, суджень. Ми вважаємо, що тести, які використовуються для поточного контролю самостійної роботи, не повинні вимагати великих затрат часу на їх підготовку та проведення. Вони мають бути: однозначними (не допускати вільного тлумачення тестового завдання); правильними (виключити можливість формулювання багатозначних відповідей); відносно короткими, інформативними і зручними (давати змогу здійснювати швидко математичну обробку результатів); стандартними (забезпечувати можливість проведення рейтингового контролю студентів).

У процесі тестового контролю відбувається взаємовдосконалення студента і викладача: студент розвиває і корегує методику самоконтролю, що допомагає систематизувати самостійну роботу, закріпити результати навчальної діяльності, розширити навчально-організаційні та навчально-інтелектуальні вміння, проаналізувати свої дії тощо; викладач, систематично контролюючи й оцінюючи результати самостійної роботи, аналізує власну діяльність, що допомагає удосконалювати педагогічну майстерність, прищеплювати студентам раціональні форми мислення, засвоєння знань і застосування їх на практиці.

У сучасних умовах активізації творчої пізнавальної діяльності студентів у навчальному процесі самостійну роботу не можна зводити до простого виконання нормативних домашніх завдань. Самостійність і творча активність починається в аудиторії

при прослуховуванні і сприйнятті лекцій і підготовки до них, на практичних заняттях у спортивних залах та майданчиках, у бібліотеці, на тренуваннях та під час проходження педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах, дитячо-юнацьких спортивних школах і дитячих оздоровчих таборах.

Зрозуміло, що процес становлення вчителя фізичної культури не закінчується в педагогічному університеті: школу і вуз можна вважати підготовчими етапами формування педагога, основним же – самостійну роботу, сповнену труднощів та шляхів їх подолання. Майбутнє багато в чому визначається рівнем підготовки вчителя в стінах університету. Який він фахівець фізичної культури і вчитель, з якими труднощами йому найчастіше доводиться зустрічатися і що необхідно вчасно зробити для їх подолання, як організувати ефективний процес становлення особистості педагога – ось коло питань, які вимагають невідкладної відповіді і будуть вирішуватися на наступних етапах дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О.А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Адеєнко А. Інтенсифікація навчального процесу та організація самостійної роботи студентів / А. Адеєнко, Л. Дементій // Проблеми освіти. Наук.-метод. зб. – К. : НМК ВО, 2001. – Вип. 24. – С. 108-111.
3. Бойко А.М. Розвиток освіти України в контексті Болонського процесу / А. М. Бойко // Зб. наук. праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Полтава, 2004. – Вип. 5 (38). – Серія „Педагогічні науки”. – С. 4-5.
4. Віхров К. Впровадження уроку фізкультури з елементами футболу в школах України / К. Віхров // Фізичне виховання в школі. – 2000. – № 1. – С. 2-4.
5. Зимівель Н. Сучасні підходи у сфері охорони здоров'я та його популяризації / Н. Зимівель, В. Крушельницькій. – К. : Науковий світ, 2003. – 95 с.
6. Ковальчук Л. Основні тенденції розвитку світової вищої школи / Л. Ковальчук // Медична освіта. – 2004. – № 2. – С. 5-11.

Александр Свертнев.

САМОСТОЯТЕЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК КОМПОНЕНТ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ К СПОРТИВНО-ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Исследована проблема использования форм самостоятельного обучения при подготовке учителей физической культуры. Раскрыто практическое значение технологий самостоятельной работы на занятиях по школьному футболу для студентов факультетов физического воспитания.

Ключевые слова: подготовка учителя, технология, интерактивное обучение, самостоятельная работа, школьный футбол.

Olexander Svartnev.

INDEPENDENT TEACHING AS COMPONENT OF TEACHER TRAINING TO PORTING-PLAYING ACTIVITY

The problem of usage of forms of the independent teaching at preparation of teachers of physical culture is considered. The practical value of technologies of independent work on employments on school football for the students of faculty of physical education is shown.

Keywords: *preparation of teacher, technology, interactive teaching, independent work, school football.*

Одержано 24.04.2009 р., рекомендовано до друку 25.05.2009 р.